

ՍՄԲԱՏ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ
1918-1920 թթ.

ԵՐԵՎԱՆ 2016

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՄԻՆԱՍՅԱՆ ՍՄԲԱՏ ԱԼԲԵՐՏԻ

ՀԱՅԵՐԸ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ
1918-1920 ԹԹ.

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇԽԵԱՆ
ՍԱՏԵՆԱԾԱՐ

144

ARCH. MESROB ASHJIAN
BOOK SERIES

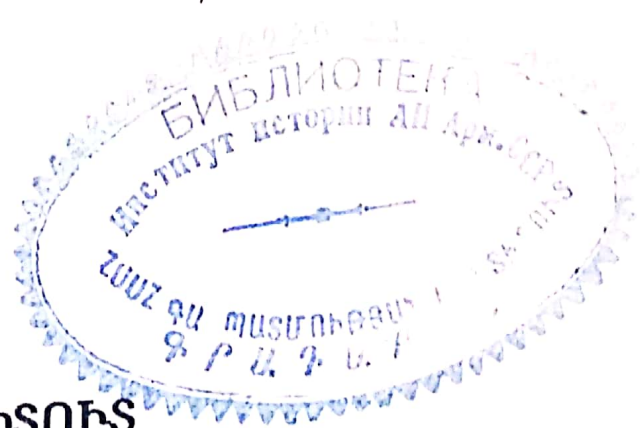
144

Signature of Mesrop Ashjian

ԵՐԵՎԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

2016

ՀՏԴ 94 (479.25)

ԳՄԴ 63.3 (52)

Մ 710

Աշխատությունը հրատարակության է երաշխավորել ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտական խորհուրդը:

Խմբագիր՝ պ.գ.դ., պրոֆեսոր Գ. Հ. Պետրոսյան

Մինասյան Ս. Ա.

Մ 710 Հայերը Հյուսիսային Կովկասում 1918-1920 թթ., Եր., Պատմության ինստիտուտ, 2016, 210 էջ:

Աշխատությունը նվիրված է 1918-1920 թթ. Հյուսիսային Կովկասի տեղացի և գաղթական հայության պատմությանը: Ներկայացվում է 1918թ. թուրքական արշավանքի հետևանքով Անդրկովկասից հայության գաղթը Հյուսիսային Կովկաս, նրանց թվաքանակը և դրությունը: Լուսաբանվում է երկրամասի խորհրդային և ոչ խորհրդային իշխանությունների վերաբերմունքը և քաղաքականությունը երկրամասի տեղացի, գաղթական և ռազմագերի հայերի նկատմամբ: Ուսումնասիրվել է Հյուսիսային Կովկասում և առհասարակ Ռուսաստանի հարավում իրենց գործունեությունը ծավալած ՀՀ դիվանագիտական և հյուպատոսական կառույցների, ինչպես նաև երկրամասում գործող հայկական կազմակերպությունների պատմությունը: Աշխատանքում լուսաբանվում է նաև 1919-1920 թթ. Հյուսիսային Կովկասում ապաստանած հայ գաղթականների և ռազմագերիների հայրենադարձության պատմությունը:

Աշխատությունը նախատեսված է պատմաբանների, միջազգայնագետների, քաղաքագետների և ընթերցող լայն շրջանակների համար:

ՀՏԴ 94 (479.25)

ԳՄԴ 63.3(52)

ISBN 978-9939-860-26-8

© ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ.....	3
ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ. 1918թ. ԹՈՒՐԲԱԿԱՆ ԱՐՇԱՎԱՆՔԸ ԵՎ ՀԱՅԵՐԻ ԳԱՂԹԸ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍ.....	7
1.1 Հյուսիսային Կովկասում հայերի թվաքանակը և դրությունը թուրքական զորքերի Անդրկովկաս ներխուժելու նախօրեին	7
1.2 1918թ. թուրքական զորքերի արշավանքը Անդրկովկաս և հայ գաղթականների տեղաշարժը Հյուսիսային Կովկաս	20
ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐԸ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՏԵՂԱՇԱՐԺԸ.....	59
2.1 Ռուսաստանի հարավի ոչ խորհրդային պետական կազմավորումների դիրքորոշումը երկրամասի հայության նկատմամբ և հայկական կազմակերպությունների գործունեության աշխուժացումը	59
2.2 Հայրենադարձությունը (1918թ. նոյեմբեր – 1919թ. դեկտեմբեր).....	73
2.3 Երկրամասում բնակվող և ապաստանած հայության գորակոչի խնդիրը ու հայրենադարձությունը (1920թ. հունվար-մարտ)	114
ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ. ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՍՏԱՏՎԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈ	140

3.1 Իրադրությունը Հյուսիսային Կովկասի հայկական գաղթավայրերում խորհրդային իշխանության առաջին ամիսներին	140
3.2 Հայ գաղթականների հայրենադարձության հետագա ընթացքը	155
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	179
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	187

ՄԻՆԱՍՅԱՆ ՍՄԲԱՏ ԱԼԲԵՐՏԻ

**ՀԱՅԵՐԸ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ
1918-1920 ԹԹ.**

Համակարգչային ձևավորումը՝ Ն. Բարթիկյանի
Տպագրիչ՝ Լ. Մուրադյան

Ստորագրված է տպագրության՝ 21.04.2016 թ.
Տպաքանակը՝ 150 օրինակ

**ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ НАН РА
INSTITUTE OF HISTORY OF NAS RA**

ՀՀ, 0019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24/4
РА, 0019, Ереван, пр. Маршала Баграмяна 24/4
24/4, Marshal Baghramyan ave., 0019, Yerevan
<http://www.academhistory.am>